

sadržaju. Nakon što pročita knjigu, čitatelj bi trebao znati na koji su način transformirani politički sustavi postsovjetskih zemalja, međutim to ne saznaje. Kvaliteta pojedinih poglavlja nejednaka je, pa će tek u drugoj polovici knjige biti jasnije kako je transformirana ekonomija i kakvo je stanje medija i ljudskih prava u odnosu na komunističko razdoblje, dok prvi dio knjige, koji se odnosi na političke institucije i procese, ne nudi jasnu sliku o tome. Čitateljevo znanje zbog toga ostaje oskudno jer će tek rijetki uspjeti zapamtiti sve navedene stranke ili sve ustavne ovlasti institucija državne vlasti, ali kakvu će korist imati od toga ako ne znaju kako je izvedena sustavska transformacija niti što autori misle o tome. Zbog svega toga knjiga nije pogodna ni za ispitnu literaturu na sveučilišnim studijima političke znanosti. Ipak, konačna ocjena ovisi i o interesima svakog čitatelja, pa ako ga više zanimaju puki podaci o institucijama ili ga isključivo zanimaju ekonomija i ljudska prava i mediji, knjigu može smatrati donekle uspješnom. Ako pak želi saznati nešto više o političkim procesima i procesima transformacije, to će mu biti uskraćeno.

*Davor Boban
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu*

Prikaz

Taryn Shepperd
Sino-US Relations and the Role of Emotion in State Action. Understanding Post-Cold War Interactions

Palgrave Macmillan, New York, 2013, 216 str.

Ova knjiga obuhvaća tri studije slučaja o kriznim zbivanjima u odnosima između SAD-a i Kine nakon završetka Hladnoga rata. Prvi obrađeni slučaj je kriza oko Tajvana 1995.-1996. godine, drugi je bombardiranje kineskog veleposlanstva u Beogradu 1999. godine, a treći je incident s američkim špijunskim zrakoplovom EP-3 2001. godine. Sva tri događaja izazvala su naglo zaoštavanje odnosa između dviju zemalja koje je prijetilo trajnom konfrontacijom i odstupanjem od politike međusobnog uvažavanja i suradnje koja je bila definirana nizom bilateralnih akata. Autorica pokušava utvrditi kako je došlo do erupcije krize u svakom od navedenih slučajeva i kako su sukobljene strane pronašle mirno rješenje. Dinamiku tih zbivanja ne mogu objasniti neoutilitarističke ideologije, kako ona naziva realizam i liberalizam, jer polaze od postavke da su državni interesi unaprijed definirani i izvana zadani. Tome nasuprot, ona inzistira na tezi da je identitet "središnji za razumijevanje strukture međunarodnog okoliša i interesa njegovih igrača" (30). Time je svoj pristup odredila kao konstruktivistički. Pritom je naglasila da se ona, za razliku od konvencionalnog

konstruktivističkog pristupa Alexandra Wendta koji dijeli neka stajališta s neoutilitarističkim materijalističko-individualističkim racionalizmom, priklanja konzistentnom konstruktivizmu koji “prednost daje ulozi jezika i usmjerava pažnju prema njegovoj ulozi u konstruiranju socijalnih realiteta” (32). Ponašanje država nije određeno samo distribucijom moći u međunarodnom sustavu i ekonomskim interesima, nego “pravilima, normama i, najvažnije, identitetima; a javni jezik nudi leće kroz koje se pristupa značenju” (32). Osobito važnim autorica smatra uvođenje analize emocija u raspravu o međunarodnim odnosima. Neoutilitarističke ideologije tretiraju samo razumski dio ljudske prirode, smatrajući emocije suprotnošću razumu i zanemarujući činjenicu da i one utječu na ponašanje aktera. Ako se, prema analogiji s ljudskim jedinkama, državama pripisuje da su racionalni igrači, zašto ih se ne bi tretiralo i kao emocionalne igrače? Sukladno takvim polazištima, autorica je analizirala tekstove izjava i drugih dokumenata koje su rukovodstva SAD-a i Kine razmjenjivala tijekom svake od triju obrađenih kriza, detektirajući odrednice identiteta svake od sukobljenih strana i emotivne naboje sadržane u izboru riječi koje su jedna drugoj upućivale.

Okidač za tajvansku krizu bila je odluka američke vlade da izda vizu predsjedniku Republike Kine (Tajvana) Leeju kako bi mogao neslužbeno posjetiti SAD i sudjelovati u okupljanju bivših studenata na Sveučilištu Cornell. Narodna Republika Kina tada je prekinula svaku komunikaciju s američkom vladom, te je u razdoblju od srpnja 1995. do ožujka 1996. provodila vojne vježbe u blizini obala Tajvana. Amerika je odgovorila upućivanjem nosa-

ča zrakoplova Nimitz u krizno područje, a kad je Kina intenzivirala vojne vježbe lansirajući rakete prema tajvanskoj obali, onamo je upućena 7. flota. Nakon što je na izborima u ožujku Lee ponovo izabran za predsjednika i nakon što je postalo jasno da neće proglasiti samostalnost Tajvana, napetosti između Kine i Amerike naglo su se smanjile.

Autorica je pažljivo prikazala perspektive obje strana. Amerika je sebe doživljavala kao principijelnu, demokratsku, slobodarsku i mirotvornu državu koja podržava razvoj demokracije na Tajvanu koji je izložen prijetnjama totalitarne, komunističke, iracionalne, brutalne i despotske vlasti Pekinga. Polazeći od shvaćanja da je omogućavanje posjeta tajvanskog predsjednika SAD-u narušavanje ranije postignutih američko-kineskih dogovora o poštivanju načela jedne Kine i priznavanju vlasti Narodne Republike Kine kao jedinog predstavnika kineskog naroda, Kina je sebe doživjela kao prevarenu, poniženu i povrijeđenu žrtvu izloženu neoimperijalističkim težnjama svjetskog hegemonu da jednostrano promijeni dogovorena pravila. Kinesku demonstraciju vojne sile, koju je Kina shvaćala kao obrambenu reakciju, Amerika je protumačila kao narušavanje odredaba ranijih sporazuma kojima je određeno da u rješavanju kinesko-tajvanskih odnosa neće biti primijenjena sila. Dodatni emocionalni naboj kineska je strana dobila prisjećanjima na stoljeće poniženja tijekom kojega su europske imperijalističke sile ugnjetavale Kinu i ugrožavale njezin suverenitet. Za Ameriku je referentna točka bio neuspjeh u sprečavanju da komunisti osvoje vlast u Kini i najveći američki hladnoratovski poraz u Vijetnamu. Nijedna strana nije smjela dopustiti da se prošlost ponovi. Tako je

uspostavljena sigurnosna dilema koja je razriješena tek kad su SAD i predsjednik Lee javno obznanili da ostaju privrženi ranije ustanovljenim načelima.

U slučaju bombardiranja kineskog veleposlanstva u Beogradu 7. svibnja 1999. ključna je bila razlika u percepciji tragičnog događaja. U bombardiranju su poginula trojica kineskih državljana, a dvadesetak ih je ranjeno. Za Kineze to je bio barbarški napad suprotan svim načelima međunarodnog prava i međunarodnih običaja, pa je stoga od Amerike zatražena službena isprika. Incident je iz kineske perspektive bio još teži s obzirom na činjenicu da Kina nije podržavala oružanu intervenciju protiv SR Jugoslavije. Najviši predstavnici američke vlasti trenutno su iskazali žaljenje zbog posljedica pogreške do koje je došlo zbog zastarjelih GPS-karata. Sadržaj i ton kineskih izvjava, kao i zahtjev za službenom isprikom, implicirali su da se radi o namjerno izazvanom incidentu za koji američka strana mora preuzeti punu odgovornost, dok je američka strana inzistirala na nenamjernoj pogrešci u vezi s kojom je dovoljno iskazati žaljenje. Obje su vlade bile izložene unutrašnjim pritiscima. U Kini su se razmahali antiamerički prosvjedi koje su vjerojatno potaknule vlasti, ali su s vremenom mogli izmaknuti kontroli i eventualno dovesti do novog Tienanmena. Za dio američke javnosti vlada, koja je provodila pravednu humanitarnu intervenciju u SR Jugoslaviji, nikako nije smjela popustiti zahtjevima autoritarne kineske komunističke vlasti. Kriza je okončana službenom američkom isprikom zbog incidenta te dogovorom o isplati odštete obiteljima poginulih Kineza i kineskoj vladi za uništenje zgrade veleposlanstva u Beogradu, dok je Kina platila popravak zgrada ame-

ričkih diplomatsko-konzularnih predstavništava oštećenih u prosvjedima. Tek kad je obavljen ritual službene isprike i kad je postignut dogovor o uzajamnoj nadoknadi štete, nastavljena je politika strateškog partnerstva dviju zemalja.

Još tijekom kampanje 2000. godine George Bush Mlađi kritizirao je politiku strateškog partnerstva s Kinom i najavio zaoštavanje odnosa u skladu sa svojom neokonzervativnom politikom američke supremacije i unilateralizma. Kad je 2001. preuzeo predsjedničku dužnost, od njega se očekivalo da najave provede u djelo. Neočekivana prilika za provjeru ozbiljnosti tih namjera ukazala se 1. travnja 2001. godine. Tada su se u zračnom prostoru iznad međunarodnih voda u blizini kineske obale sudarili kineski borbeni zrakoplov i američki špijunski zrakoplov EP-3. Kineski se zrakoplov srušio, a pilot je poginuo. Oštećeni američki zrakoplov sletio je na kineski aerodrom. Svaka je strana optuživala drugu da je kriva za incident. Smatrajući da ni u čemu nisu pogriješili i da je njihov zrakoplov provodio legitimnu misiju izviđanja, Amerikanci su zatražili da Kina odmah vrati njihov oštećeni zrakoplov i oslobodi posadu. Kina je, osnažena u svojim uvjerenjima činjenicom da je predsjednik Bush najavljivao promjenu politike partnerstva, tvrdila da su Amerikanci provodili špijunsku akciju i da je njihov zrakoplov bez dopuštenja sletio na kineski teritorij. Doživljavajući sebe kao racionalnu supersilu koja je provodila legitimnu misiju, Amerikanci su očekivali da će biti udovoljeno njihovom zahtjevu. Kinezi su, smatrajući se miroljubivom državom čiji je pilot poginuo zbog agresivnog i hegemonističkog američkog postupanja, tražili ispriku i odbili pustiti posadu zra-

koplova koja se, prema njihovu tumačenju, nezakonito nalazila na kineskom tlu. Nastojeći izbjeći bilo kakvu asocijaciju na iransku talačku krizu koja je u američkoj svijesti traumatično iskustvo, američki su dužnosnici sustavno izbjegavali upotrijebiti riječ "taoci" premda Kinezi nisu oslobodili ni posadu ni zrakoplov, a prvih dana krize posadu su držali u potpunoj izolaciji. Dvanaestodnevna kriza okončana je službenom isprikom predsjednika Busha, koju su kineske vlasti prevele na kineski jezik tako da je izgledalo da je u potpunosti udovoljeno njihovu zahtjevu, nakon čega su oslobođeni članovi posade američkog zrakoplova za koje je SAD morao platiti troškove administrativnih procedura legalizacije njihova boravka u Kini. Zrakoplov je vraćen naknadno, ali u dijelovima.

U svakom od razmatranih slučajeva emocionalno oblikovani iskazi doživljavanja vlastitog identiteta i oblikovanja identiteta suprotstavljene strane od koje su dolazile prijetnje prethodili su racionalnom odmjerenju raspoloživih političkih opcija i mogućih ishoda primjene ove ili one opcije. Tek kad su otklonjene riječi i postupci koje bi druga strana mogla protumačiti kao uvredu, poniženje ili neuvažavanje svoga identiteta, pristupilo se "normalnoj" praksi međunarodnih odnosa zasnovanih na trajnim sigurnosnim i ekonomskim interesima kako ih definiraju realizam i liberalizam.

Knjiga je, nasuprot dojmu koji bi se mogao steći zbog pozivanja na postpozitivističke i poststrukturalističke varijante

konstruktivizma u uvodnim poglavljima, pisana jasnim i čitkim stilom s kojim mogu izaći na kraj i čitatelji neskloni uvođenju pretjerano ezoteričnog filozofskog diskursa u razmatranje tema iz područja međunarodnih odnosa. Ako bi tko odlučio pročitati samo poglavlja u kojima su obrađena tri incidenta, mislim da bi mogao steći jasnu predodžbu o događajima koji su potaknuli izbijanje kriza, o motivima i razlozima svake od sukobljenih strana zbog kojih su se krize odvijale na opisani način, kao i o onim dimenzijama u analizi kriznih stanja do kojih je autorici osobito stalo. Poznavateljima suvremenih teorija međunarodnih odnosa, kao i onima koji su se u okviru studija upoznali s djelima klasika sociologije ili su poststrukturalističke autore čitali u vrijeme kad su se oni pojavili na europskoj sceni, možda će se učiniti pretjeranim inzistiranje autorice na tome da su, dvadeset jednu godinu poslije objavljivanja prekretničkog Wendtova članka *Anarchy is what states make of it* i četrnaest godina nakon objavljivanja njegove knjige *A Social Theory of International Politics*, konstruktivistički pristupi i dalje neka osobita novost. No laka čitljivost njezine knjige kvaliteta je koja se mnogim konstruktivističkim djelima ne bi mogla priznati. Studentima, kojima je poglavlje o konstruktivizmu najapstraktnije i najnerazumljivije gradivo u okviru kolegija o teorijama međunarodnih odnosa, ovu knjigu svakako treba preporučiti kao dobar primjer konstruktivističke analize.

Božo Kovačević

Visoka škola međunarodnih odnosa
i diplomacije Dag Hammarskjöld, Zagreb